

bogatim i socijalno stabilnim društvima. Posledica može biti to da češki, slovenački i mađarski ultradesničarski lideri mogu sprečavati širenje EU na istok: "Kada uđemo u EU zatvorimo vrata za sobom". Izgleda da slabi netrpeljivost prema supranacionalnim ustanovama kao što je EU kod centralnoevropske ekstremne desnice. S druge strane reakcija EU na Haidera je kod nove desnice izazvala bojazan da je u EU na delu "nova doktrina ograničenog suvereniteta" koju poznajemo od 1968, tj. osporavanje izbornih rezultata. Tek smo izborili nezavisnost, pa ne želimo da je na izborima izgubimo, upozorava A. Malikova. Ima mišljenja da pokušaj EU da spreči uspon ekstremne desnice korišćenjem evropskih institucija može podstaći povratak nacionalizmu kod novih članica EU.

Balkanski fašizam daleko manje je spreman na reforme. Zbog snažnih nacionalšovinističkih tradicija, osnaženih u više građanskih ratova u Jugoslaviji, desnom ekstremizmu i fašizmu bilo je lakše da stekne privid patriotizma. Fašizam i desni ekstremizam, pogotovo u građanskom ratu, a i nakon njega, bili su lišeni potrebe prurušavanja i menjanja autoritarne ideologije. Etnokratski liberalizam prepoznatljiviji je samo u periodima mira. Za razliku od centralnoevropskog desnog ekstremizma, u raspoloj balkanskoj državi desni ekstremizam ne teži novom regionalizmu već ga osporava, otpor prema globalizaciji jeste upadljiv, a izgleda da se jedino u Srbiji ekstremna desnica protivi EU. U Hrvatskoj i BiH parlamenti su legalizovali etničko čišćenje, a u Srbiji je parlament odobravao podršku šovinističkim sunarodnicima izvan Srbije. U ratu se patriotizam lako pravdao i na autoritarni način, dok je u miru pozivanje na parlamentarizam bila nužnost.

U ideologijama fašističkih pokreta u bivšem jugoslovenskom prostoru sapostoje klasični fašistički sadržaji sa novom liberalnom ideologijom. Sećanja na rat još uvek se mogu politički instrumentalizovati u ksenofobičnom i osvetničkom javnom mnjenju, pa su klasični autoritarni fašistički sadržaji još aktuelni. To nisu sa strane prihvaćeni arhaični i reakcionarni sadržaji, nego zapreteni potencijal svakog domaćeg nacionalizma ponaosob. Ideologija krajnje šovinističkog krila srpskog nacionalizma, prisutna kod nekih savremenih političkih partija i njihovih paravojnih trupa u građanskom ratu 1991-95, nije etnizirani srednjevekovni misionarski svetosavski relik, kao što ustaštvo nije anahroni srednjevekovni katolički napor hrvatskog secesionizma da stvori etnički i verski čistu zajednicu, nego su to tvorevine trajnijih idejnih procesa koji decenijama na ovom prostoru čine neuništivi potencijal šovinizma. Između 1941. i 1945. ideološki okvir ksenofobije bio je ogoljeni fašizam, a od 1990-ih godina fašističke ideologije u jugoslovenskom prostoru primile su vid etnokratskog liberalizma. Kod obeju verzija antikomunizam je važan i neizostavan sadržaj.

Trajnije procese etničkih napetosti, koji su se u kriznim situacijama fašizirali, nisu prekinuli krupni društvenoekonomski zaokreti, a Jugoslavija se uvek raspadala u trenucima izmene međunarodnih odnosa (1941, 1992). Integraciju države nije mogla da ojača ni defašizacija koja se nakon Drugog svetskog rata pretežno svodila na suđenje užem krugu fašističkih zločinaca i zaplenu imanja saradnika okupatora. Proces je bio praćen autoritarnim obrascem suzbijanja nacionalizma preko formule o bratstvu i jedinstvu. Krupni društvenoekonomski zaokreti retko uspevaju da izmene tok dubljih istorijskih procesa, nego ih usporavaju ili ubrzavaju. Najznačajniji segment socijalističke defašizacije u višenacionalnoj jugoslovenskoj federaciji bio je suzbijanje separatizma svešću o jugoslovenskom zajedništvu na izmenjenim društvenoekonomskim osnovama. U svim fazama socijalističkog razvoja, međutim, ovaj zadatak nije smatran prioritetnim niti je u političkom pogledu uvek dovoljno vešto i gipko